

Interjú prof. Dr. Báger Gusztávval

Kutasi Gábor

DOI: https://doi.org/10.35551/PFQ_2025_2_7

„A működés öröm, ha nem robot.
Amíg élek, nekiiramodok.”
Báger Gusztáv: Működés (részlet)

Báger Gusztáv, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem professzor emeritusának munkássága és kutatásai az évtizedek során széles spektrumot ölelnek fel. Gyakorlati eredményeit mindig átültette a tudomány területére, az új tudományos eredményeket alkalmazta a gyakorlatban. A Tervhivatal főosztályvezetőjeként és az ENSZ Európai Gazdasági Bizottságának szakértőjeként összetett ökonometriai makrogazdasági modellek fejlesztésért felelt. A Pénzügyminisztérium főosztályvezetőjeként gazdasági reformprogramok kidolgozását vezényelte le. Az Állami Számvevőszék Fejlesztési és Módszertani Intézetének főigazgatójaként aktív szerepet vállalt a korrupcióellenes és az állami szervezeti integritás hazai rendszerének fejlesztésében, és az államháztartási felelősség alakításában.

Pályafutásod az akadémiai kutatás mellett a Pénzügyminisztérium állami számvevőszék és a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsa intézményi hármasan alapult. Milyen személyes hatások és élmények indítottak el arra, hogy az állampénzügyek felé indulj el arra specializálódj? Mik is voltak a tanszékek nevei.

Amikor végeztem a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 1961-ben, tanársegédként a Politikai gazdaságtan Tanszéken elmélettörténetet és politikai gazdaságtant oktattam öt évig, miközben megcsináltam a kisdoktorimat. Ez indított el a kutatási pályámon. 1966-ban megalakult a Tervgazdasági Intézet, ami az Országos Tervhivatal Kutatóintézete lett, ahova meghívott annak igazgatója, Dr. Ganczer Sándor – aki egyetemi docens volt a Népgazdaságtervezési Tanszéken. Vele már korábban együttműködtünk az input-output- és ármodellek kidolgozásában és alkalmazásában. Az új tervezési módszerek osztályának vezetését kaptam feladatul. Mivel ez a feladat makrogazdasági modellezésről szólt, lényegében kutatói feladat volt és kitűnő indulási pont volt a pályámhoz. Az egyik új nagy kutatási irányzat volt akkor a matematikai modellek alkalmazása a közgazdaságtanban, különösen a tervezésben. Prof. Dr. Kornai János volt akkor a kétszintű tervezés szellemi atyja, és irányításával egy átfogó lineáris programozási modellt alakítottunk ki, amivel lefedtük a teljes népgazdaságot, több mint 40 ágazati bontással, minden ágazatra készült egy lineáris programozási modell. A Tervhivatal (Kutatóintézet) részéről én voltam a felelős kapcsolattartó a kétszintű tervezési projektért. A modell egyrészt megmutatta az egyes tevékenységek árhatását, amely mellett futott egy árnyékárzási (shadow pricing)

program is a mesterséges árrendszer hatásvizsgálatára. Utóbbiból írtam és védtem meg a kandidátus értekezésemet. Akkor ez egy nagyon fontos és új tevékenység és irány volt. Tehát ez volt az első kutatás.

Akkor szakmai elégedettséggel tölthet el, hogy gyakorlatilag a közgazdaságtan a 80-as évek óta egy nagyon erős matematizáltság irányába ment el. Az előrejelző modelleknél nagyon komoly fejlesztés történt, és a visszatekintő tesztmodelleknél is nagyon sok változat alakult.

Ez nem rossz irány, csak nincs már akkora újítás és talán túl nagy hozzáfűzött remény a matematikai modellezéshez és alkalmazáshoz. Akkoriban a Tervhivatal hivatalosan is nagyon sokat várt ettől. Hetényi István, a Tervhivatal akkori elnökhelyettese, későbbi pénzügyminiszter volt az intézetnek a felügyelője, nagyon támogatta ezt a matematizált modellezést. Visszatekintve kicsit túlértékeltük a matematikai modellezés jelentőségét. Az aggregált modellek adatainak megbízhatósága nem volt annyira megbízható korábban sem.

A másik kutatási irányom – ehhez kapcsolódóan – a rendszerelmélet volt. A Tervgazdasági Intézetben együtt dolgoztam Hajnal Albert rendszerkutatóval. 1972-ben ketten egy kétrészes tanulmányt írtunk a Közgazdasági Szemlébe a tervezés komplexitásáról.¹ Ez egy 120 oldalas tanulmány volt a magyar tervezési rendszer kritikájaként kibernetikai és rendszerelméleti alapokon. Sokan kritizálták, mert polgári közgazdaságtannak tartották, ami akkor a marxista közgazdaságtan ellentétének a megnevezése volt. A Közgazdasági Egyetemen még sztrájkoltak is a diákok az ellen, hogy ezt tanulják, azzal a jelszóval, hogy marxizmust kell tanítani nem polgári közgazdaságtant abban az időben. De ezzel a közös tanulmánnyal elutazhattam több konferenciára, ahol jól fogadták. Fontos mozzanat volt, hogy valami újra kaptunk rá.

A fenti modellezési tapasztalataimat még felhasználtam egy harmadik projektben is, amely a magyar tervezési makromodell volt a Tervhivatal számára, szintén az újszerű megoldásokat keresve. Én olyan közgazdász akartam lenni, aki nem csak elméleti kutató, amit az egyetemi tanszéken lehetett művelni, a korabeli filozofikus, esszéista megközelítésben, hanem a gyakorlathoz közelálló kutatás vonzott mindig. Szóval ezért volt nekem pompás és vagyok ezért hálás, hogy ott lehettem a Tervgazdasági Intézetben. Nagyon gyakorlatias tudást is adott, miközben a Közgazdasági Egyetemen óraadó voltam.

1975 és 1981 között az Egyesült Nemzetek Európai Gazdasági Bizottságának szakértőjeként dolgoztál. Hogy sikerült egy szakmailag ilyen magas presztízsű intézménybe bekerülnöd?

1 Báger Gusztáv–Hajnal Albert (1972) A terv és a tervezés növekvő komplexitása (I. rész) Közgazdasági Szemle, április, 417. oldal
Báger Gusztáv–Hajnal Albert (1972) A terv és a tervezés növekvő komplexitása (II. rész) Közgazdasági Szemle, május, 521. oldal

Ez is egy érdekes és fordulatos történet. A Tervhivatal számára kidolgozott előrejelzési modellünket előadtam angolul Moszkvában, az ottani Tudományos Akadémia által szervezett nemzetközi konferencián. Kávészünetben odajön hozzám Jacques Royer, aki akkor az ENSZ Európai Gazdasági Bizottság genfi Titkárságán az Elemzési és Előrejelzési Főosztályt vezette. Az első kérdése az volt, nem volna-e kedvem velük kutatni és hasonló modelleket kidolgozni. Mondtam, hogy volna kedvem, de nyugatra munkavállalási engedélyt kapni a magyar hatóságoktól akkoriban nem volt egyszerű. Majdnem három-negyed év múlva engedélyezték a Belügyminisztériumban, miután agyonvizsgáltak, hogy kiengedjenek, noha a Tervhivatalban dolgoztam. Majd az első évben még havonta meg kellett újítani az engedélyt.

A Európai Gazdasági Bizottságnál az ő modelljüket tanulmányoztam, véleményeztem és alkalmaztam. Később az ENSZ New York-i ülésein kellett képviselnem a Bizottság gazdasági álláspontját, miközben egyszerre érkezett rám a nyugati és a szovjet nyomás is a különböző álláspontok erőteljesebb megjelenítésére. 1981-ben családi okokból nem tudtam tovább vállalni a nemzetközi munkát, így hazatértem, és a Tervhivatal Közgazdasági Főosztályának főosztályvezető-helyettese lettem. Az elvárás az volt, hogy a nyugati tapasztalataimat beépítsem az ott folyó munkába. Akkor még nyugaton is voltak tervhivatalok, például a francia vagy a holland, amelyeknek a megoldásait próbáltam átültetni a magyar gyakorlatba, de a szovjetorientáltságú kollégákon ez nem nagyon ment át.

Részt vettem az ENSZ úgynevezett Fejlesztési Dekád programjában is. Tízévente készítettek átfogó prognózist a világ számára. Ilyen volt például a hetvenes években – úgy tudom, ez volt az utolsó ilyen alkalom, mert utána megszűnt ez az ENSZ-program. A központja természetesen New Yorkban, az ENSZ központjában volt. A globális koordinációs bizottságban is részt vettem, rendszeresen kijártam Genfből. Én akkor Európát és az Egyesült Államokat képviseltem, amikor összehívták a többi földrész – Ázsia, Afrika, Dél-Amerika – képviselőit is. Tulajdonképpen én voltam az, aki állandóan részt vett a munkában. Nagyon nehéz helyzetem volt, mert a kategorizálás szerint nekem kellett képviselnem a Szovjetuniót is, az Egyesült Államokat is, sőt Nyugat-Európát is. Úgy kellett hozzászólnom a programokhoz, hogy ennek a három országcsoporthoz elfogadható legyen. De akkor nagy volt még a konfrontáció a Kelet és Nyugat között. A Szovjetuniót akkor Brezsnyev vezette. S engem négyyszer hívtak haza Genfből, mert a pártközpontban mindig kifogást tettek a szovjet elvtársak, hogy nem képviselem eléggé a szocialista országcsoporthoz. Így jutottam el a rendszerváltásig. Végig kutattam és végig dolgoztam makrogazdaságilag jelentős, izgalmas helyeken.

A rendszerváltáskor a Pénzügyminisztériumba kerültél. Hogyan élted meg a rendszerváltozást? A pénzügyminisztériumban neked milyen szereped volt a folyamatban?

A rendszerváltáskor megszüntették a Tervhivalt, és jogutódlás keretében a Pénzügyminisztérium változatlanul átvette az 50 fős főosztályomat Gazdaságpolitikai Főosztály elnevezéssel. Úgy volt eredetileg, hogy a japán Nomura Bankház kinevezett volna a magyarországi bankjának vezetőjévé, de Rabár Ferenc akkori pénzügy-

miniszter rábeszélte, hogy maradjak a Pénzügyminisztériumban. A Pénzügyminisztériumban az első feladataink a Rabár- és a Kupa-program kidolgozása volt. Aztán – elsősorban politikai okokból a Gazdaságpolitikai Főosztályt négy felé darabolták, és akkor én ebből a Nemzetközi Pénzügyi Főosztály vezetését választottam. Az 1990-es évekről van szó, az IMF-fel és Világbankkal ekkor a hitelek miatt kiemelten fontos volt az együttműködés. Kedvemre volt, hogy újra a nyugati kapcsolatokkal foglalkozhatok. A hitelügyekben az MNB-vel kellett szorosan együttműködni. Egy jó ideig az MNB felelt jogilag a nemzetközi pénzügyi kapcsolatokért, de 1997-től az én főosztályomra került a jogi és szakpolitikai felelősség és döntés.

Mint már megbeszéltük, dolgoztál nemzetközi szervezetben, majd ezt a tapasztalatot a nemzetközi pénzügyi szervezetek által biztosított hitelkeretek letárgyalásánál hasznosítottad, amelyről tankönyvet is írtál „Magyarország integrációja a nemzetközi pénzügyi intézményekbe” címmel.²

A Pénzügyminisztériumban főleg azzal foglalkoztam, hogyan viszonyulnak a nemzetközi szervezetek – különösen az IMF és a Világbank – a tagországok gazdaságpolitikájához. Persze volt még az EBRD meg az Európai Fejlesztési Bank is, de ezek inkább technikai jellegű intézmények voltak, kevésbé játszottak szerepet a makrogazdasági irányításban.

Az IMF-nek viszont az volt a mániája, hogy folyamatosan figyelte, mennyire van összhangban egy országban a monetáris és a fiskális politika. A kettő viszonyát minősítették is rendszeresen. Volt egy időszak, amikor nálunk különösen rosszul állt a két terület közötti kapcsolat. A Pénzügyminisztérium és az MNB egyszerűen nem egy húron pendültek. És én ezzel rengeteget foglalkoztam. Akkoriban ugyanis állandóan szoros megfigyelés alatt tartott minket az IMF, de a Világbank is, főleg persze az IMF. Akkor is minden évben jöttek úgynevezett konzultációkra, és közben folyamatos kapcsolatban voltunk velük – nem a felső vezetés szintjén, hanem az ottani szakértőkkel, igazgatósági szinten. Őket már akkor folyamatosan érdekelte a magyar költségvetési politika, amit rendszeresen elemeztek és véleményeztek is.

Én akkoriban így kerültem közel a költségvetési folyamatokhoz – egyrészt a monetáris politika szempontjából, másrészt pedig abból a szempontból, hogy ezek miként illeszkednek az IMF és a Világbank elvárásaihoz.

Közpénzügyi kérdésekkel is foglalkoztál. A Pénzügyi Szemlében is számos ezzel kapcsolatos írásod megjelent. Ez is a pénzügyminisztériumi tapasztalatokból táplálkozik?

Azok inkább már az Állami Számvevőszéknél töltött éveim tapasztalatai. 2000-ben Kovács Árpád, aki akkor az ÁSZ elnöke volt, elnöki tanácsadói pozíciót ajánlott fel. Majd két év után létrehozott egy 25 fős kutatóintézetet, amelynek főigazgatója lettem, amely intézmény az államháztartás kihívásaival, hazai eredményeivel, tema-

2 Báger, G., 2011. Magyarország integrációja a nemzetközi pénzügyi intézményekbe. Budapest: Akadémiai Kiadó.

tikus elemzésekkel foglalkozott. Ez jelentős médiaszerepléssel járt és a Pénzügyi Szemlének is gazdaságpolitikai rovatvezetője és rendszeres szerzője lettem. Az ÁSZ kutatóintézetében két fő irányban végeztünk kutató munkát, az egyiknek a célja az ellenőrzés technológiájának és metodológiájának megújulásához való hozzájárulás volt, a másíknak pedig az ÁSZ tanácsadói munkájának a segítése. Az utóbbi keretében 17 értékelő-összefoglaló tanulmány készült. Közülük a Privatizáció Magyarországon című 2004-ben elkészült 2 kötetes tanulmányunkban a hazánkban végbe ment privatizációs folyamatok kedvező és kedvezőtlen következményeit mutattuk be. E tanulmányunkat még napjainkban is számos szerző hivatkozta.

Az ÁSZ-nál végzett kutatások időszakában írt tanulmányok és az integritás témában feltárt modelljeid alapján úgy tűnt nekem, hogy a fiskális tervezést nem csupán számszaki, hanem etikai kérdésnek is tekinted.

Tulajdonképpen, igen. A fiskális tervezés egyrészt számok halmaza, azonban a számok mögött konkrét gazdasági és társadalmi folyamatok húzódnak meg, és a folyamatok során meghozott döntéseknek etikai súlya is van. Egy közgazdaság számára alapvetőleg ez leszűkítve egy mérési probléma, tulajdonképpen egy matematikai kérdés, ahogy tetszik. Azért az elméleti jellegű stúdiumokban, amit korábban csináltunk, abban mindenütt benne volt egy etikai ilyen követelmény is a közjó az élet-színvonal megközelítésében. Szóval ezeket én nagyon gondosan mindig, amikor csak lehetett, belecsempészttem a munkáimba a „száraz” logikai közgazdasági következtetés mellett. A fiskális szempontok közt etikai kérdéseket is fel lehet vetni. Bármilyen témával foglalkoztam, én ezt fontosnak tartottam.

Az etika fontosságát jelzi, hogy írtál is egy könyvet Korrupció címmel.³ Ez ugye ma is a közéleti viták egyik kiemelt témája.

ÁSZ-nál 2005-ben írtuk az első jelentésüket arról, hogy az ÁSZ-nak hogyan kellene foglalkoznia a korrupcióval. Az intézetünk azt a feladatot kapta, hogy próbáljunk megtalálni egy olyan szemléletet, ami nemcsak arra vezet, hogy a gyanús embereket feljelentsék vagy vizsgálják a rendellenességeket. És akkor mi megtaláltuk a szakirodalomban a holland integritási szemléletet, mint a korrupciói ellenes küzdelem egyik lehetséges kiinduló irányát. Ez is kutatáson alapult, és erősen erkölcsi tartalmú.

Így elkezdtük a holland módszert átvenni a magyar viszonyok közé. Nem teljesen vettünk át mindent, de az alapvető alapelveket igen. Felkészültünk ennek kidolgozására 2008-2009-ben. A 2010-ben a kormány érdeklődés mutatott eme korrupció elleni módszer iránt.

2011. november 18-án a korrupció elleni összehangolt, hatékony állami fellépésről – Domokos László, az ÁSZ akkori elnökének kezdeményezésére – együttműködési nyilatkozatot írt alá Navracsics Tibor közigazgatási és igazságügyi miniszter Domokos Lászlóval, az Állami Számvevőszék elnökével, Baka Andrással, a Legfelsőbb Bíróság elnökével és Polt Péter legfőbb ügyésszel. A nyilatkozat aláírói szemé-

3 Báger G. (2012). Korrupció: büntetés, integritás, kompetencia. Budapest, Akadémiai Kiadó

lyes erkölcsi felelősséget vállaltak az általuk vezetett állami szervezetek korrupcióval szembeni ellenálló képességének erősítéséért, a rendelkezésre álló legkorszerűbb, integritásszemléletű eszközökkel történő fejlesztésért. Az elfogadott nyilatkozat szerint a felek a prevenció felé kívánnak minél nagyobb mértékben elmozdulni. A nyilatkozathoz bármely állami szerv csatlakozhatott aláírásával. A dokumentumban továbbá kifejezték azon szándékukat, hogy a jogszabályokban rögzített, illetve szükséges szervek közötti együttműködés hatékonyabbá tétele érdekében két- vagy többoldalú együttműködési megállapodásokat hozzanak létre kifejezetten a korrupció elleni küzdelem érdekében. A megállapodás példa nélküli volt mind Magyarországon, mind nemzetközi vonatkozásban. Ennek alapján a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium – az ÁSZ szakértőinek részvételével – elkészítette és társadalmi vitára bocsátotta a korrupciómegelőzési programot, amelyet a kormány elfogadott, és amely a korrupció elleni kormányzati intézkedésekről és a Közigazgatás Korrupció-megelőzési Programjának elfogadásáról szóló 1104/2012. (IV. 6.) Korm. határozatban jelent meg 2012. április 6-i hatállyal. A program célja, hogy az állami szervezetek korrupcióval szembeni ellenálló képességének erősítésével a korrupció jelenségét felismerő, azt elítélő és elhárító közsféra jöjjön létre, továbbá olyan társadalmi összefogás valósuljon meg, amely elősegíti az etikai értékek, az értékalapú megközelítés gyakorlatban való megszilárdítását. Ily módon elérhető, hogy a közigazgatás és a közszolgáltatások egyfajta mintát tudnak adni a gazdasági szféra felé, és így, továbbá a kormányzat célzott tudatosítási programokkal fogja az üzleti szektoron beüli gazdasági visszaélések megelőzését elősegíteni, közvetve képesek a gazdasági korrupciót is csökkenteni. A program alapelvei lehetővé tették, hogy elérje legfontosabb céljait. Ennek a programnak a hatékonyságát és eredményességét az jelzi, hogy az integritási tanácsadók ma is részt vesznek a közintézmények munkájában, és őket a Nemzeti Közszolgálati Egyetemen képzik, illetve továbbképzik, amelyben kezdetektől én is részt veszek.

A közéleti vitában – leegyszerűsítve – a két alapvető érvelés és megközelítés közül az egyik arra alapoz, hogy mennyi eljárás indul, míg a másik szemlélet szubjektív korrupcióérzékelési felmérésekre hivatkozik. De gyakorlatilag az általad közvetített integritási modell meghaladná az egész vitát. A könyved elején ugyan te is használsz rangsorokat, de aztán nem az utólagos mérésről, hanem a megelőzéssel foglalkozol.

Pontosan, a megelőzésen van a hangsúly. Az általam leírt megközelítés a megelőzésre helyezi a hangsúlyt. Ezt írtam le részletesen, és átfogó módon. Ezt a könyvet használják azóta integritásképzéseken is. A megelőzés, mint egy gyakorlati közreműködő vagy aktív szereplő funkció, a holland módszer lényege, és ennek az áttemelését javasolta az ÁSZ kutatóintézete a magyar környezetbe, amelyet akkoriban vezettem. Megjegyzem, hogy ezt az antikorrupciós szemléletet alkalmazza egyre több OECD és fejlődő ország a világon.

2015 és 2021 között voltál a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának tagja. Ennek hogyan vonnád meg a mérlegét?

Váratlanul ért a felkérés és kinevezés. Tulajdonképpen nekem egy szerencsés, fantasztikus időszak volt. A Monetáris Tanács munkájának megismerése azért is örömet okozott számomra, mert korábbi munkahelyeimen a monetáris politikai gondolkodásmóddal csak átfogóan találkoztam és nem rendszerszerűen, különösen nem döntési szinten. Érthető, hogy nagy érdeklődéssel és odaadással kapcsolódtam be a Tanács munkájába.

Ennek során élmény volt számomra az is, hogy az MNB-ben mintegy háromszáz kiemelkedően felkészült elemző, szakértő jól szervezett munkájának eredményeit a Tanács folyamatosan megismerhette és a döntéseiben felhasználhatta. Korábbi munkahelyeimre általában a tudományosan elemzett adatok hiánya volt a jellemző szemben az MNB-ben rendelkezésre álló bőséggel. Ilyen körülmények között számomra is kedvező lehetőségek nyíltak a Tanács megalapozott döntéshozatali munkájában való részvételre.

Kiemelném azt is, hogy valóban független döntéshozóként lehettem a Monetáris Tanács tagja. Kívülről számomra, magas szintről sem talált meg olyan igény, amely „tanácsot” adott volna a szavazásra vonatkozóan.

Végül szerencsémnek tartom azt is, hogy a Monetáris Tanács döntéshozatalát szakmailag élénk vita, intézményi alkotás jellemezte, ami a magyar gazdaságirányítás céljait, a közjót és a közérdeket tartotta szem előtt.

A Monetáris Tanácsban végzett munkám után 2020-ban az MNB Elnökének meghívását elfogadtam, és elnöki főtanácsadónak neveztek ki. A Monetáris Tanács tagjaként természetesen kapcsolatban álltam az Elnökkel, de az új feladatkör közvetlenebb munkakapcsolatot és egyben nagy megtiszteltetést is jelentett számomra. E kihívásnak 5 éven át igyekeztem megfelelni.

Egyik első kiemelt feladatként részt vettem a Budapest Centre for Long-term Sustainability Intézet kutatási programjának kidolgozásában a Tanácsadó testület tagjaként. Az Intézet szimultán virtuális és fizikai tudás- és oktatóközpontnak alakult, amelynek elsődleges célkitűzése a jövő egyik leglényegesebb kihívására, a hosszú távú fenntarthatóságra való reflektálás és Magyarország pozicionálása volt a nemzetközi szellemi életben.

Az Intézeti program hat fő kutatási irányból és a hosszú távú fenntarthatóság 95 kijelölt kutatási feladatából állt össze. Az induló Intézet céljairól a tanácsadó testület tagjaival interjúk készültek a nyilvánosság számára. Az interjúban az emberiség számára olyan új Fenntarthatósági Házat vázoltam, amelyhez három előrelépést tartok szükségesnek. Az egyik, hogy megnöveljük a Fenntartható Ház tartóoszlopainak a számát. Jelenleg az egyik a gazdasági oszlop, a másik a környezeti oszlop, a harmadik pedig a társadalmi vagy szociális oszlop. Szükséges, hogy legyenek még további oszlopok is. Az új, negyedik oszlop a pénzügyi és finanszírozási oszlop lenne. Azért fontos, mert a tapasztalat azt mutatta, hogy sokszor okoz zavart a gazdasági élet számára, ha a pénzügyi rendszer nem jól működik. Erre jó példa a 2008-2009 évi globális világgazdasági válság.

A másik új, ötödik oszlop a kultúra lenne. Ez azért fontos, mert a fenntartható fejlődést nem tudjuk megvalósítani anélkül, hogy magasabb minőségi szintre emelnénk

a kultúrát, amely a társadalmi és etikai értékorientációval együtt értendő. Jelenleg a nemzetközi szakirodalomban a kultúrának csak néhány aktuális példait találjuk.

Az ENSZ 2030-ig terjedő időszakra elfogadott Fenntartható Fejlődési Programjának a céljai között sem szerepel széles értelemben a kultúra. A kultúrát úgy kell felfognunk, hogy azt be tudjuk ágyazni a napi tevékenységünkben, a tömegember helyett kialakuljon egy kulturált, magasan képzett ember típusa.

Ezt a vonzó célt hogyan, milyen szemléleti módszertannal és eszközzel lehetne megvalósítani?

Egy ilyen követelményrendszernek megfelelhet az integritás szemlélete és módszertana. Ennek alkalmazása lehetne a második előrelépési irány. Az integritás – láttuk – bevált a korrupció elleni küzdelemben. Ezt a szemléletet ki kellene terjesztenünk a fenntartható fejlődés szélesebb gondolkörére is.

Milyen jellemzői vannak az integritási szemléletnek és a gondolatnak?

Az egyik, hogy az elvek és az értékek konzisztenciája és koherenciája megvalósul. A második: szakmai teljesség és a felelősség is érvényesül a döntéshozók tevékenységében. A harmadik, a szervezeti értékek, funkciók azonosításra kerülnek. A negyedik pedig, hogy a politikák és a programok integritása a gyakorlatban is megvalósul. Ami fontos a mi szempontunkból: a következő három követelmény. A fenntartható fejlődés nélkülözhetetlen egy hosszútávú, új, közgazdasági elmélet nélkül. Egy igazi gondolati forradalomra van szükség. Matolcsy György ezt az elmúlt időszakban többször hangsúlyozta, kiemelve, hogy két alapelvre van szükség a gondolati forradalom kontextusában: az egyik a fenntarthatóság kibontakoztatása, és a másik az életelvre való építkezés.

A második követelmény, a hatékonyság javítása, ami az ENSZ 2030-ig szóló Fenntarthatósági Programjában is kiemelt feladat. Szükséges, hogy a hangsúly inkább a gazdasági hatékonyság javításán legyen mintsem a természeti erőforrások további csökkenésén. Mi azt mondjuk, hogy a környezet túlzottan kizsákmányolt a gazdaság által, s az egyik legfontosabb feladat, hogy helyreállítsuk a környezet integritását.

A harmadik fontos követelmény a kulturális, etikai értékeknek, normáknak a széleskörű figyelembevétel, hiszen nélküle nem lehet megoldani azt a kérdést, hogyan tudjuk úgy kielégíteni a mai társadalom szükségleteit, hogy az ne veszélyeztesse a jövő generáció érdekeit.

A világ változásában a hosszútávú fenntarthatóság mellett fontos szerepet játszanak az ún. megatrendek is. Milyen kapcsolat van közöttük?

A világban és a világ gazdaságban végbe mennek új fejlődési folyamatok, megatrendek. Ilyen például a digitalizáció, a szénelapú energiák alkonya. Megnéztem az ENSZ 2030-ig érvényes fenntartható fejlődési céljait abból a szempontból, hogyan viszonyulnak a megatrendekhez. Ennek az eredménye az volt, hogy az ENSZ fenntartható fejlődési céljainak és a megatrendeknek az összeegyeztetettsége alacsony fokú. Mindössze három esetet találtam, ahol a cél és a megatrend azonos. A második eset, amikor a trendek és a célok kismértékben, részlegesen találkoznak: ilyen eset 11 volt a 17 esetből. Ennél rosszabb a helyzet abban a vonatkozásban, hogy nem találkoznak

egymással a pénzügyi megatrendek és a fenntartható fejlődési célok. Mindez indokolja a pénzügyi oszlop alkalmazását. Örömmel jegyzem meg, hogy a pénzügyi oszlop módszertanának kidolgozásával az MNB 2022-ben megszüntette ezt a hiányt, és felhasználása jó gyakorlatként más országok számára is rendelkezésre áll.

Az Intézetben végzett kutatásaink körében még megemlítem, hogy Grandpierre Attilával, az Intézet kutatójával írt Az életközpontú közgazdaságtan középszintű elméleti című könyvünkben⁴ a fenntartható közgazdaságtanhoz szükséges átfogó gondolkodás meglapozása mellett kidolgoztuk a fenntartható közgazdaságtanhoz szükséges középszintű elméletet is.

A közpénzügyek mellett a kortárs magyar irodalom József Attila-díjas termékeny költője vagy, 26-ik versesköteted jelenik meg idén. Százzszámra születettek irodalomtudományi elemzések a verseidről. Többek között Tandori Dezső, Vasadi Péter, Mezey Katalin, Lackfi János költők és Pomogáts Béla, Kenyeres Zoltán, Sipos Lajos, Olasz Sándor irodalomtörténészek méltatták azokat. Verseid nagyon realisták, hétköznapi témákból és eseményekből kiindulva jutnak el filozofikus és erkölcsi útmutatásig. Hogyan érnek össze, – ahogy Mágia című versedben meg is fogalmaztad – a mérlegbeszámolók, a költségvetési jelentések és a szakdolgozatok, valamint a realista, filozofikus költészeted? Van-e kölcsönhatás a költői gondolkodás és a közgazdasági gondolkodás között?

E szép és gazdag kérdéscsoportot köszönöm, de – terjedelmi okból – csak a versírási tevékenység legfőbb változásait tudom röviden érinteni.

Versíróként kezdetektől fogva figyeltem és követtem az Embert a Házában. Számomra az Ember a Házában az egyik örök dimenzió. Sejt a testben. Gén a kromoszómában. Első verskorszakomban 1995-2005 között ezt oly módon figyeltem, hogy nyitott ablakokon és ajtókon keresztül éltem együtt a Házzal. Akkori verseim Tandori Dezső szavával rövid rácsversek, Petőcz András kifejezésével gyökversek voltak, amelyek a létet, a világot közvetlen kijelentésként, de egyúttal a formális jellegzetességek révén megjelenítik úgy, hogy az olvasót bevonják az alkotás-értelmezés folyamatába.

A 2008-2009. évi nemzetközi pénzügyi gazdasági válság előtt azonban – legalább is közgazdász füllel – egyre nagyobb morajlásokat lehetett hallani a Föld, különösen a globális gazdaság mély rétegeiből. Ahhoz, hogy e változást, átalakuló közállapotainkat megismerjük, nem elég csak kívülről követni az Embert a Házában, oda be is kell menni, párbeszédet folytatni arról, hogy milyen is ez a Haza, ez a Világ. E változással a korábbi mikro-kozmosz felvillanások helyén makro-kozmosz távlatok nyíltak. Így kerekedett ki a líra és az epika összeolvadásából a narratív hosszú vers új változata, és gazdagodott szociológiai, közgazdasági, politológiai mozzanatokkal és motívumokkal a költészetem.

Az utóbbi 10 évben pedig költészetemben felerősödött a tudatalatti örvénylésekből egy tudat feletti rendezettség és harmónia iránti igény. Ez sokoldalúan megnyilvánul az utolsó öt kötetemben. Remélem, hogy költészetemnek ez az újabb fordulata

4 Budapest Centre for Long-term Sustainability, 2025.

a belső emberi minőség felemelésével, a szeretet, az együttműködés kultúrájának erősítésével, a közösségi élet és jóllét napjainkban hiányzó másik feltételének a megteremtését tudja szolgálni.

Illusztrációképpen megemlítem, hogy engem mélységesen felháborít a nagy jövedelmi színvonalkülönbség a világban. Én egy őrségi kis faluban, Csörötneken születtem és konzervatív nevelést kaptam. Ez is mindig előjön a verseimben, ami nekem közgazdaságtan és pénzügy, az a versben közjó és közélet is. Akkor sem felejttem el a közgazdaságtan élményét, amikor verset írok. Példaként idézem a forint bevezetésének 70. évfordulójára, az MNB-ben tartott ünnepségre írt versemet.

Sejtelem

Nem kell euró se
Dollár se yen
Fizetőeszközünk
A szó-selyem

Ennek üzenete, hogy a pénznél fontosabb a párbeszéd, az emberi érintkezés. Kifejezi azt is, hogy értékes a forint, de a lényeg, hogy ott van a szó-selyem is, az emberi kapcsolat. Az ismert irodalomtörténész, Kenyeres Zoltán írt erről a versről összegző tanulmányában, kiemelve, hogy ez valóban megfogalmazott ars poetica és humor, ami a közgazdász és a költő létét egyszerre jeleníti meg.⁵

Hogy itt még fokozzuk az izgalmasságát a te életutadnak, most egy ürgazdasági kutatócsoportnak vagy a tagja az Nemzeti Köszolgálati Egyetemen. Mesélnél arról, hogy ennek keretében mit csináltok? Gyakorlatilag egy új diszciplinaként is tekinthetünk ürgazdaságra a XXI. században, mint az integráció-gazdaságtan volt az 1970-es években. Ennek az alapjaival foglalkoztok?

Az új kutatási eredmények és innovációk folyamatos jegybanki követésének feladata lehetővé tett számomra, hogy bekapcsolódjak abba a kutatócsoport munkába, amely Magyarország Úrstratégiáját⁶ dolgozta ki. Igazi, merész kihívású feladat volt. E sokirányú tevékenység keretében annak a kutatócsoportnak voltam a tagja, amelyik az Úrstratégia célrendszerének kidolgozása mellett az ipari- és gyártókapacitás fejlesztésével és a projektfinanszírozás kérdéseivel foglalkozott. (A kutatócsoport vezetője: Parragh (Horváth) Bianka, tagjai még Prof. Dr. Kovács Árpád, Lovászy László, a Miniszterelnökség főtanácsadója és Tóth Gergely voltak.)

A Nemzeti Úrstratégia és annak Cselekvési Terve számára tett javaslatainkon túlmenően a tapasztalataink egy jelentős részét A reziliens és innovatív úripar magyar fejlesztési lehetőségei címmel a Pénzügyi Szemle 2021/1. számában publikáltuk.

5 Kenyeres Zoltán: Írók, költők, fogalmak. Esszék és tanulmányok, Hunagrovox Kiadó, Budapest, 2024. 382. old.

6 Nemzeti Úrprogram, 2022. március

Tanulmányunk keresztmetszeti képet ad arról, hogy hol tart Magyarország az úrgazdaság, s ezen belül különösen az úripari fejlődésében, s milyen állami szerepvállalásra és intézményi feltételekre van szükség ahhoz, hogy hazánk társadalmi-gazdasági érdekeit azonosítva a technológiai fejlődés – iparág nyújtotta – lehetőségeit az állam, a gazdaság és a társadalom javára (végső soron a közjó növelésére) fordítsa.

Jóllehet, a magyarországi úrszektor ezirányú felmérésére még nem történt kísérlet, az úrszektor fejlődése számos felmérés és tanulmány szerint pozitív hatással jár a gazdaság modernizációja és a társadalmi jóllét területén egyaránt. A tanulmány a hazai úrgazdaság karakterisztikájának vizsgálatát, a polgári alkalmazás gazdasági-ipari implikációinak kérdéseit fókuszba helyezve kíván hozzájárulni az úrgazdasággal kapcsolatos kutatásokhoz, amely egyben a kitűzött tudományos hozzáadott értékét is jelenti.

Az eddigi kutatási eredményeink alkalmasnak bizonyultak a szektor körvonalainak felvázolására és ennek alapján annak érzékeltetésére, hogy mennyire fontos az ösztönző állami hozzájárulás, feltételteremtés szerepe az úrszektor fejlesztésében. Mindez programot adó kiindulási pontokat jelenthet a további kutatómunkához. Az úripari szektor tevékenységét jellemző információs bázis szisztematikus építése és a „térkép” pontosságának növelése mellett e vizsgálatok segíthetik annak megválaszolását, hogy

- ▶ milyen feltételek biztosításával növelhető a hazai úrgazdaság ma is meglévő rezilienciája, „válságállósága”,
- ▶ milyen szerepe lehet – spontán, illetve támogatott fejlődés esetén – az úriparnak az általános technológiai fejlődésben, az ország versenyképessége erősítésében, és ezek milyen gazdasági teljesítményekben, innovációkban mérhetők, valószínűsíthetők közép- és hosszabb távon,
- ▶ hogyan értelmezhetők és milyen kölcsönhatások, lehetőségek, korlátok érvényesülnek az úrgazdaság nemzetközi kooperációs kapcsolatai és a gazdasági szuverenitás érdekkörében, továbbá milyen egyensúlyok elérése és fenntartása célszerű.

E három kérdés megválaszolása elvezethet annak a kutatói kérdésnek a tisztázásához, hogy az úrgazdaság karakterisztikája Magyarországra nézve a következő években miként ölthet testet és milyen teljesítménytöbbletet hozhat.

Tanártársként is tudom, hogy szakmai tapasztalataidat segítőkészen osztod meg a hazai és a nemzetközi civil (társadalmi) egyesületek tagjaival is. Hogyan értékel ed e szervezetek tevékenységét?

2015-ben a Monetáris Tanács tagjává választás után a Magyar Közgazdasági Társaság elnöksége részéről olyan kérés érkezett a Magyar Nemzeti Bankhoz, hogy jelöljön egy személyt a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Tanács (NGTT) tagjának, aki a Tudomány Képviselői Oldal munkáján keresztül venne részt a Tanács tevékenységében. A választás olyannyira rám esett, hogy szinte rögvest a Tudomány Képviselői Oldal tagjai megválasztottak Oldalelnökké. Megtisztelő volt számomra, hogy a korábbi Oldalelnök, az MTA Közgazdaságtudományi Intézet igazgatójától vettem át a feladatot.

2011-ben, a társadalmi egyeztetés központi fórumainak megújítása (2011. évi XCII. törvény) során a magyar társadalom valamennyi szférájának bevonásával alakult meg a társadalmi és gazdasági párbeszéd új fóruma az NGTT. Az NGTT az Országgyűléstől, a Kormánytól független, széles körű konzultációs fórum, javaslattevő és tanácsadó testület, melyet nyitottság és átláthatóság jellemez.

A Tanács konzultációs véleményezési és javaslattevő feladatköre kiterjed – többek között –:

- ▶ a társadalmi-gazdasági fejlődés nyomonkövetésére és elemzésére,
- ▶ a makrogazdasági és társadalmi problémamegoldó javaslatok benyújtására az Országgyűlés és a Kormány részére, valamint
- ▶ a foglalkoztatáspolitikai, munkaerő-piaci, jövedelemelosztási, kormányzati stratégiák és koncepciók megvitatására.

A Tudomány Oldal Képviselői az MTA elnöke és delegált képviselői, a Magyar Rektori Konferencia elnöke és delegált képviselői, valamint a Magyar Közgazdasági Társaság által delegált képviselők alkotják.

Az NGTT-ben végzett munkámat 2022-ben fontos nemzetközi események is sokoldalúbbá és hatékonyabbá tették. Az Association Internationale des Conseils Économiques et Sociaux et Institutions Similaires (AICESIS, International Association of Economic and Social Councils and Similar Institutions), vagyis a Gazdasági és Társadalmi Tanácsok és Hasonló Intézmények Nemzetközi Szervezete által megrendezett két konferencián az NGTT soros elnökeként vettem részt. Az egyiket Athénban, a másikat Belgrádban tartották.

E konferenciákon előadásaimban a fenntartható fejlődés jellegéről és fontosságáról beszéltem. Kiemelve azt a történelmi tapasztalatot, hogy a sikeres konvergenciához, a felzárkózás kialakításához az extenzív gazdasági modell intenzívvé alakulása szükséges. Az egyensúly és a növekedés hosszú távú megőrzéséhez a fenntarthatóságra és a versenyképesség növelésére van szükség. Ezek a rövidtávú egyensúly és növekedés hosszú távú megfelelői. Felvázoltam a magyar gazdaságnak az elmúlt évtized során fejlődő területeit, kiemelten azokat, amelyek szükségesek a versenyképességhez. A sikeres konvergencia további reformokat és a versenyképesség teljes fordulatát követeli meg.

E konferenciákon való részvétel más irányba is megnyitotta számomra a nemzetközi kutatási együttműködés lehetőségét. A gazdasági és Társadalmi Tanácsok és hasonló Intézmények Nemzetközi Szervezete (AICESIS) soros elnökségét ellátó Curaçao, karibi szigetország felkérésére vezetésemmel és Baksay Gergely, az MNB ügyvezető igazgató részvételével az MNB-ben egy fenntartható kutatási programot dolgoztunk ki, amelynek bemutatására és megvalósítására az AICESIS Elnökségétől tanácsadói minőségben felkérést kaptam.

A hetven oldalnyi első kutatási jelentés a tervezett programmal összhangban vezetésemmel elkészült, amelyet az AICESIS Irányító Bizottsága megküldött a résztvevő országoknak. Az éves közgyűlésre az AICESIS Bizottság „Charge de Mission”-jaként kaptam meghívót azzal a feladattal, hogy a kutatás eredményeiről és a további lehetséges irányairól egy órányi átfogó kiemelt előadást tartsak a konferencia résztvevőinek.

Az előadás megtartását a konferencia nyilvánossága előtti véleménynyilvánítás és nagy vita követte, ahol a felmerülő kérdések mindegyikét sikerült megválaszolni.

A konferencián részt vett az MNB részéről Baksay Gergely, ügyvezető igazgató, az elkészített szakmai tanulmány lektora is.

A shanghai Éves Közgyűlésen elfogadott határozatok közül az önálló hatodik pont a következőket tartalmazza:

„6. Az AICESIS Charge de Mission-je, Prof. Dr. Báger Gusztáv bemutatta a Fenntartható Növekedési Index (SGI) eredményeit, amely egy úttörő keretrendszer: a környezeti, társadalmi és pénzügyi dimenziókat integrálja a gazdaságpolitikai döntéshozatalba. Prof. Dr. Báger hangsúlyozta a GDP korlátait, mint a nemzeti haladás egyetlen mutatóját, és a hagyományos mérőszámok újrakalibrálását szorgalmazta, hogy teljesebben tükrözzék a hosszú távú fenntarthatóságot és a társadalmi jólétet. Az SGI felhívta a figyelmet az AICESIS tagállami közötti jelentős egyenlőtlenségekre. Az olyan országok, mint Írország és Hollandia teljesítményei felülmúlták az európai átlagot, ami erős innovációs, termelékenységi és környezetvédelmi tevékenységet tükröz. Ezzel szemben Görögország és Románia jelentős kihívásokkal néz szembe, amelyek célzott beavatkozásokat igényelnek az inkluzív és fenntartható növekedés előmozdítása érdekében. Ezek a megállapítások aláhúzzák az együttműködés fontosságát a tagországok között a fenntarthatósági szakadékok áthidalására. Prof. Dr. Báger emellett megvalósítható stratégiákat javasolt a tagállamok teljesítményének javítására, beleértve a zöld infrastruktúrába való befektetéseket, az innováció-vezérelt politikákat és a méltányos munkaügyi gyakorlatokat ösztönző kereteket. Munkája összhangban van az AICESIS átfogó küldetésével, a kiegyensúlyozott és inkluzív növekedés előmozdításával a tagállamokban.”

A nagy vitát követően megállapodtak abban, hogy a kutatási eredményeket meg kell osztani a tagországokkal a további elemzés és javaslatok céljából. A végleges jelentés alapidokumentumként szolgál majd az AICESIS hozzájárulása számára a jövőbeni globális fenntarthatósági párbeszédhez, kiemelten a hosszú távú fenntartható fejlesztési célok elérése érdekében.

E nemzetközi esemény azon ritka alkalmak egyike, amikor országunk – a globális párbeszéd szereplőjeként – egyidejűleg 75 ország gazdaságfejlesztési együttműködéséhez a reménytel járulhat hozzá.

Hogyan foglalnád össze e gazdag életút főbb tapasztalatait?

1. Tevékenységemben tudatosan mindig az intézményi alkotást, a közös munkát helyeztem előtérbe az egyéni alkotó tevékenységgel szemben. Pályám döntő szakaszaiban nemcsak kutatóként, hanem gyakorló szakemberként dolgoztam, ahol igyekeztem összekapcsolni a gyakorlati tapasztalatot és a tudományos eredményeket a feladatok megoldása során. Ez az út vezet ahhoz, hogy az álmigazgatás intézményei tudásintézménnyé váljanak.
2. Ebből a hozzájárulásból egyenesen következett a nyitottság a különféle szakmai irányzatokra, a változások elfogadására, illetve kezdeményezésére. A változá-

sokkal kapcsolatban nem tudtam elfogadni az oly gyakran tapasztalt egyoldalú megközelítéseket, amikor például csak a célt vázolják fel interdiszciplináris helyzetelemzés nélkül vagy a megvalósításhoz szükséges irányok meghatározása és az eszközök számbavétele nélkül.

Tehát ne a mindig szükséges reformokra haragudjunk, hanem magunkra, amiért nem ismerjük vagy nem tudjuk a gyakorlatban alkalmazni a változásmentes szemléletét. Ezt kívántam – példaként említem – már akkor is érvényesíteni, amikor a nyolcvanas évtized végén az Országos Tervhivatal reform bizottságnak az elnöke voltam.

3. A modernizáció érdekében változtatni kívánó ember számára fontos szempont, hogy a jó, megfelelő helyen próbálja céljait elérni. Tapasztalatom szerint fontosabb az a körülmény, hogy melyik házban ül az ember, mint az, hogy milyen széken. Ezért éreztem jól magam (közel három) évtizedekig a „csak” fősztályvezetői/főigazgatói székben, ahol még ellenállni lehetett a megalapozatlan és szabálytalan problémamegoldásnak.
4. Fontos felismerni: vannak az életnek olyan szférái is, amelyek iránt a gazdasági racionalitás süket és vak, holott az ember, a közösség egész élete szempontjából fontosak. Meg vagyok győződve arról, hogy egy mai ember alkotta társadalom és gazdaság jövőjét is természetessé tenné, ha abban az emberi érzések, a művészi rendező erők, az igazi kultúra, az integritás szemlélete, a valóság jobb ismerete egyre nagyobb szerephez jutnának, bizonyos értelemben meghatározóvá válnának. ■